

Rättfärdigt krig i de nya krigens era

En normativ studie om spektakelkrigets rättfärdighet

Abstract

Det har inom krigföringen skett en utveckling mot riskfri krigsföring där västliga stater, och då främst USA och Storbritannien är de främsta representanterna. Denna typ av krig är ett resultat av en kombination av (1) minskad inhemsk tolerans för förluster i krig och (2) en teknologisk utveckling inom militären. Denna typ av krigsföring har kommit att kallas spektakelkrig och uppvisar en oförmåga att leva upp till kriterierna för att ett krig skall vara rättfärdigt; spektakelkriget har dels svårigheter att startas med en rättfärdig orsak (*Jus ad Bellum*) och dels att sedan föras rättfärdigt (*Jus in Bello*) i linje med vad teorin om rättfärdiga krig stipulerar. Jag har funnit bevis för detta genom att undersöka tre sentida, västliga operationer som samtliga har resulterat i krig och där samtliga fallerar på en eller flera av kriterierna för rättfärdiga krig. Operationerna är operation Desert Storm, operation Allied Force, operation Enduring Freedom.

Nyckelord: rättfärdigt krig, spektakelkrig, operation Desert Storm, operation Allied Force, operation Enduring Freedom

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Metod	2
1.2.1	Begreppsoperationalisering.....	3
1.2.2	Metodologiska konsiderationer	4
1.2.3	Anmärkning på materialet.....	4
2	Teoretiskt ramverk –det rättfärdiga kriget	5
2.1	Från klassisk tanke till modern teori	5
2.2	Teorin om rättfärdiga krig	5
3	Empiri –spektakelkriget	7
3.1	Framväxten av riskfri krigsföring	7
3.2	Spektakelkriget exemplifierat -Operation Desert Storm, Allied Force och Enduring Freedom	9
4	Analys – Spektakelkriget vs. Rättfärdigt krig	12
4.1	Jus ad Bellum	12
4.1.1	Rättfärdig orsak	12
4.1.2	Legitim beslutsfattare	13
4.1.3	Rättfärdig intention	14
4.1.4	Proportionalitet.....	16
4.1.5	Krig som sista utväg	17
4.1.6	Uppnå fred.....	18
4.2	Jus in Bello	19
4.2.1	Proportionalitetsprincipen	19
4.2.2	Diskriminering av icke-kombattanter.....	22
5	Slutsats	24
6	Referenser	26

1 Inledning

Enligt sentida forskning av Bowie et al har det sedan slutet av kalla kriget skett ett skifte i hur USA för krig. Trender visar på ökad roll för flygvapen och flotta och deras kapacitet att föra distanserad krigsföring med precisionsvapen. Trender innefattar också en minskad betoning på långsamma och stora markstyrkor till förmån för professionella insatsstyrkor och fortsatt minskad risk för soldatförluster inom de egna trupperna (Bowie et al 2003:60). Mary Kaldor kallar denna typ av krigsföring för spektakelkrig och menar att USA tillsammans med Storbritannien är de västerländska nationer som står som representanter för denna utveckling och krig. Precis som Bowie et al menar Kaldor att spektakelkrig innefattar långdistanserad krigsföring som utförs med avancerad flyg- och missilteknologi, eller, för att ytterligare minska risken för de egna soldaternas liv, av ställföreträdande styrkor. Martin Shaw använder begreppet ”risk-transfer war” för att beskriva samma typ av krig. Han menar att dessa är krig där risken överförs till lokala allierade på marken, till fienden och till civila. Enligt Shaw så tenderar ”risk-transfer wars” att involvera höga militära förluster för fienden, små olycksmassakrer på civila samt höga indirekta förluster av civila på grund av krigets destruktiva karaktär (Kaldor 2003:123-125).

Sett från ett moralfilosofiskt perspektiv så skapar varje ny utveckling inom den moderna krigföringen en utmaning, eller snarare en prövning, för de moraliska grunder på vilka vi bör tillåtas att starta krig och hur vi sedan bör föra dem. Teorin om rättfärdiga krig utgörs av just sådana mätbara grunder. Dessa är grunder utifrån vilka vi försöker klassificera aggressioner och uppförande under strid för att slutligen kunna etablera ett rättsligt ramverk för hur nationer bör och får agera i konfliktsammanhang. Sett ur ett vidare perspektiv så blir uppsatsens syfte därför att utforska fenomenet spektakelkrig genom ett rättfärdigt krigsperspektiv.

Härnäst kommer jag att i kort visa den disposition som uppsatsen kommer att följa. Som en naturlig början kommer jag att inleda med ett introduktionskapitel där jag presenterar och specificerar uppsatsens syfte samt de forskningsfrågor jag har valt att besvara. Kapitel två kommer att behandla teorin om rättfärdiga krig, vari jag kortfattat kommer att inleda med en ursprungsangivelse av det teoretiska ramverket dvs. hur och var tanken om det rättfärdiga kriget har uppstått och utvecklats. Därefter följer en överskådlig beskrivning av den moderna teorin om rättfärdiga krig. Efterföljande kapitel kommer att ägnas åt att beskriva spektakelkrigets karaktäristika samt att utifrån teorin om rättfärdiga krig analysera det materiel som utgör mitt empiriska underlag. Tre konfliktprocesser står här i centrum; Operation Desert Storm 1991, Operation Allied Forces 1999 samt Operation Enduring Freedom 2001. Till sist återstår kapitel fem där jag i min slutsats kommer att redogöra för mina resultat.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att pröva om det går att starta och sedermera föra spektakelkrig i enlighet med vad teorin om rättfärdiga krig stipulerar. Vidare så vill jag även övergripande försöka att förstå varför det skett en utveckling mot spektakelkriget. Jag ställer mig därför inledningsvis frågan:

Varför det har skett en utveckling mot spektakelkrig?

För att det är först när jag förstått denna utveckling som jag kan presentera ett svar på min huvudsakliga forskningsfråga:

Är spektakelkriget ett rättfärdigt krig?

Utan att vara insatt i denna utveckling blir det svårt att analysera de moraliska antagande som präglar dagens tillvaro. Resonemanget följer logiken, för att förstå nuet måste vi veta något om historien. Eftersom jag inte kommer att begränsa mig i att försöka sia i framtiden kommer jag att i stor utsträckning hålla mitt svar till vad som kan anses här och nu. Det är också därför min analys och mina resultat kommer att begränsas till ett empiriskt material som utgörs av tre sentida operationer som lett till tre sentida krig dvs. operationerna Desert Storm, Allied Forces och Enduring Freedom.

1.2 Metod

Teorin om rättfärdiga krig har sin grund i en normativ ansats. Som vi ska se så har den utvecklats i flertalet normativa discipliner. Esaiasson et al menar att "En studie blir normativ först i och med att författaren bygger upp en *egen* argumentation för hur ett samhällsfenomen ska vara utformat" (Esaiasson et al 2003:42). Väljer vi att se spektakelkriget som ett samhällsfenomen så följer min studie den normativa studiens logik. Jag kommer nämligen i min analys att utifrån teorin om rättfärdiga krig föra egna argument huruvida fenomenet spektakelkrig är en rättfärdig typ av krig. Vidare, menar Esaiasson et al, att "En normativ studie har som målsättning att komma fram till hållbara principer för mänskligt agerande genom att skapa underlag för ett ställningstagande till det som undersöks" (Ibid). Varför krig startas och hur det senare förs bottenar uteslutande i det mänskliga agerandet. Teorin om rättfärdiga verkar därför för att etablera hållbara principer för att styra det mänskliga beteendet i en riktning som begränsar dess frihet i att verka ohämmat i konfliktsituationer. Dock är det inte så att jag på förhand har gjort ett ställningstagande beträffande spektakelkrigets rättfärdighet. Det är istället det som min analys syftar till att etablera.

Studien kommer främst ha en teorikonsumerande karaktär men med inslag av teoriprovning samt teoriutveckling. Den är övervägande teorikonsumerande eftersom det huvudsakligen inte är själva teorin (den om rättfärdiga krig) som jag vill pröva utan snarare det objekt (spektakelkriget) som jag undersöker. Med andra ord, jag vill främst undersöka om spektakelkriget kan leva upp till de kriterier och principer som krävs för att ett krig ska anses som rättfärdigt.

Teorin om rättfärdiga krig gör ingen ansats att förklara varför spektakelkriget har uppstått utan utgör istället en normativ teoribildning som förklarar när och hur krig i allmänhet får och bör föras. I och med detta så menar jag att varje ny utveckling inom fenomenet *krig* utgör en provning för teorin. Provningsen består i att se om beståndsdelarna inom teorin för rättfärdiga krig är tillräckliga för att avgöra om spektakelkrigets grad av rättfärdighet kan bedömas. Det är därför svårt att göra en studie som min utan att ifrågasätta teorin som helhet. Dock är det inte uppsatsens huvudsyfte att expandera eller reducera teorin men det kommer att bli nödvändigt att påpeka behovet av anpassning inom teorin, om rättfärdiga krig ska kunna bemöta fenomenet *spektakelkrig* på ett adekvat sätt. Det teoriprovande inslaget kommer således att leda till att studien får en, om än liten, teoriutvecklande karaktär (Esaiasson et al 2003:40-41).

Esaiasson et al menar att en teoriutvecklande studie efterstavar en analys som resulterar i förslag till nya förklaringsmodeller till det fenomen som studeras (Ibid 2003: 41). Återigen, teorin om rättfärdiga krig förklarar inte varför spektakelkriget finns utan förklarar istället när ett krig kan anses vara rättfärdigt. Utvecklandet ligger därför snarare i att anpassa teorin efter krigets utveckling så att de senare inte kan kringgå krav på rättfärdighet.

1.2.1 Begreppsoperationalisering

En övergripande operationaliseringen av teorin, dvs. hur man mäter att ett krig är rättfärdigt eller inte existerar redan. *Jus ad Bellum* (rättfärdig orsak att starta krig) uppskattas genom följande kriterier skall vara uppfyllda för att ett krig skall kunna startas rättfärdigt: där måste finnas (1) en rättfärdig orsak, (2) en legitim auktoritet, (3) rättfärdig intention, (4) proportionalitet (att kriget inte orsakar mer ont än gott), (5) ett bevis om att det är en sista utväg, (6) ett syfte att uppnå fred. *Jus in Bello* (rättfärdig krigföring) å andra sidan verkar för att begränsa krigets omfattning och utförande när det väl startat. Om ett krig skall föras rättfärdigt måste två kriterier uppfyllas; (1) proportionalitetsprincipen (syftar på vapen och i vilken omfattning dessa kan användas), och (2) diskriminering av icke-kombattanter (Johnson 1981:xxii ff).

Kriterierna finns där förvisso som en operationalisering av teorin om rättfärdiga krig men frågan är hur man skall operationalisera kriterierna i sig. Detta gör jag i enlighet med hur det gjorts i tidigare studier vilket kommer att visa sig då jag påbörjar själva analysen av respektive kriterium.

1.2.2 Metodologiska konsiderationer

Det finns många olika tolkningar över vilka kriterier, samt i vilken ordning de bör stå i, ett rättfärdigt krig bör innefatta. Detta till trots, så skiljer de sig inte någon större utsträckning. Vad som dock är konsiderationen i sammanhanget är att jag valt att främst utgå ifrån en författare när jag beskriver och analyserar dessa kriterier. Hans namn är William V. O'Brien och är i sammanhanget en erkänd författare. Detta kan framstå som en brist på källmaterial. Jag motiverar dock begränsningen i att använda mig av huvudsakligen en författare när jag beskriver teorin, genom att argumentera att detta ger kontinuitet i min analys. Just eftersom tolkningarna över kriterierna kan variera i mindre utsträckning, så anser jag att studien tjänar i validitet på att begränsa antalet tolkningar av teorin till enbart en eller två. God validitet definieras bland annat som överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator samt frånvaron av systematiska fel (Esaiasson et al 2003:61). Användandet av främst en teoretisk källa innebär att samma definitionskälla kommer att ligga till grund när jag prövar min empiri och därför kommer jag att minimera sannolikheterna för systematiska fel såsom användningen av överlappande kriterier.

1.2.3 Anmärkning på materialet

Det empiriska materialet kommer uteslutande att utgöras av bearbetningar av olika slag. Internetkällor kommer att vara ett vanligt inslag under kapitlen empiri och analys. Dock har jag försökt att använda mig av de säkraste typerna av Internetkällor och refererar till sidor som BBC, FN och Vita Huset eller till Internetpublikationer av erkända författare.

Det enda undantaget är material som jag tvingats hämta från en sida där jag tvingats förlita mig på en referens till den källa jag själv inte kunnat tillhandahålla. Sidans adress är <http://www.democratsdiary.co.uk/2007/05/kosovo-and-its-implications.html> och citerar den författare (Curtis), vars bok jag inte kunnat låna. Jag finner dock stöd bland andra Internetkällor för att hemsidans ansvarige har återgivit Curtis på ett korrekt sätt.

2 Teoretiskt ramverk –det rättfärdiga kriget

2.1 Från klassisk tanke till modern teori

Teorin om rättfärdiga krig har antagit en eklektisk skepnad i det att den spänner över flertalet normativa discipliner. Trots sitt teologiska ursprung så utvecklades idén om rättfärdiga krig inom skolastiken och blev på så sätt mer filosofisk och ett uttryck för den naturliga lagen. Samtidigt berikades den genom riddarkod och av den framväxande jus gentium –nationernas lag. Resultatet kom att kallas the Classic Just War Doctrine (O'Brien 1981:13). Två personer har varit speciellt inflytelserika beträffande den fundamentala utvecklingen av de kristnas tankar över rättfärdiga krig – St. Augustine och Thomas Aquinas. Tack vare kejsare Konstantins (280-337 e.Kr.) konvertering 312 e. Kr. så blev kristendomen den officiella stadsreligionen i det romerska riket. För att sedan kunna rättfärdiga kristnas deltagande i krig så förenade St. Augustine (354-430 e.Kr) klassisk politisk filosofi beträffande stormaktsvälde, staten och medborgarskyldigheter med kristen moral och värderingar så som barmhärtighet, passivism, kärlek och likhet inför Gud. På så sätt upprättade St. Augustine ett system för moraliskt rättfärdigande för kristnas deltagande i krig. Senare, under 1200-talet, vidareutvecklade Thomas Aquinas vidareutvecklade teorin om rättfärdiga krig genom ansträngningen att kombinera kristen och aristotelisk förståelse över människan plats i världen. Aquinas förkastade idén att människan av naturen var korrupt (Johnson 1981:xxiv).

Under perioden 1600-1800-talet skedde ett avtagande i inflytande bland både skolastikerna och sekulära rättfärdiga krigsteoretiker. Detta resulterade i ett minskat inflytande av hela den klassiska doktrinen som sådan. Dock så kom doktrinen att få nytt liv under 1900-talet men refererades nu till som the Modern Just War Doctrine. Dess komponenter är både religiösa och sekulära (O'Brien 1981:13).

2.2 Teorin om rättfärdiga krig

Den moderna teorin om rättfärdiga krig innefattas av två generella kluster av principer –Jus ad Bellum (rättfärdig orsak till krig) och Jus in Bello (rättfärdig

krigföring). Den tidigare stipulerar att följande kriterier skall vara uppfyllda för att ett krig skall kunna startas i ett rättfärdigt syfte. Där måste finnas (1) en rättfärdig orsak, (2) en legitim auktoritet, (3) rättfärdig intention, (4) proportionalitet (att kriget inte orsakar mer ont än gott), (5) en försäkran om att det är en sista utväg, (6) ett syfte att uppnå fred.

Jus in bello å andra sidan verkar för att begränsa krigets omfattning och utförande när det väl startat. Om ett krig skall föras rättfärdigt måste två kriterier uppfyllas; (1) ett respekterande av proportionalitetsprincipen (syftar på vapen och i vilken omfattning dessa kan användas) och (2) diskriminering av icke-kombattanter. Proportionalitetsprincipen förbjuder överdrivna medel för att förverkliga de mål som eftersträvas under krigföringen. Som exempel så får inte kärnvapen användas när det hade räckt med konventionella. I förlängning så bidrar detta kriterium även till att förstärka det första kriteriet om diskriminering av icke-kombattanter eftersom att proportionalitet även innebär att ett vapen är oproportionellt när det inte kan användas utan att skada icke-kombattanter som befinner sig i närheten av dess mål (Johnson 1981:xxii ff). Till exempel, att beskjuta militära anläggningar i civila områden från luften kan anses som oproportionellt eftersom sannolikheten är hög att icke-kombattanter som befinner sig i närheten dödas. För att kringgå ett sådant hinder har man introducerat vad som kallas för dubbeleffektdoktrinen. Dubbeleffektdoktrinen kompenserar för just ett sådant vapenansvändningsförbud genom att fastställa att man är tillåten att utföra en handling som är trolig att ha onda konsekvenser (dödandet av icke-kombattanter) så länge följande omständigheter kan uppfyllas; (1) att det en legitim krigshandling dvs. att man i det här sammanhanget agerar i självförsvar, (2) att den direkta effekten moraliskt accepterbar dvs. att vapnen riktas mot militära faciliteter eller kombattanter, (3) att intentionen hos aktören i fråga är god dvs. att han enbart eftersträvar acceptabla kostnader; de onda konsekvenserna är inte hans mål. Inte heller är de medel för att uppnå dessa mål, och (4) att där finns proportionalitet dvs. att de goda konsekvenserna är fler än de onda.

En av de centrala pelarna i teorin om rättfärdiga krig är att de två kluster av principer (Jus ad Bellum och Jus in Bello) är logiskt sett självständiga. Med detta menas att det är möjligt för ett rättfärdigt krig att föras orättfärdigt och på samma sätt för ett orättfärdigt krig att föras rättfärdigt (Ibid). Med andra ord, ett självförsvarskrig kan fortfarande föras i strid mot principerna för Jus in Bello medan ett aggressionskrig kan föras enligt samma principer. Följaktligen så diskriminerar inte reglerna mellan de kombattanter som för ett enligt Jus ad Bellum rättfärdigt krig, utan tillämpas jämlikt på båda grupper.

3 Empiri –spektakelkriget

Jag vill inleda detta kapitel med att kortfattad upprepa vad ett spektakelkrig är och vem det är som i dagsläget för denna typ av krig. Spektakelkrig är det som Mary Kaldor identifierar som den andra i ordningen av tre typer av nya krig som uppstått efter det kalla krigets slut. Det är en typ en ny typ av krig där teknologisk överlägsenhet över fienden resulterar i långdistanskrigföring med hjälp av precisionsvapen. Denna typ av krigföring leder till en ökad riskfrihet för de soldater som har möjligheten till just sådan krigföring. Men, menar Kaldor, denna utveckling beror inte enbart på teknologiska framsteg utan är även ett resultat av att västerländska medborgare inte längre i samma utsträckning är villiga att offra sina liv för staten i krig. Spektakelkrigen förs primärt av USA men även av Storbritannien. Frågan jag nu ställer mig är varför det har skett en utveckling mot spektakelkrig. Och på vilket sätt operation Desert Storm, Allied Force samt Enduring Freedom kan anses tillhöra denna kategori?

3.1 Framväxten av riskfri krigsföring

Man kan ifrågasätta om det någonsin har funnits ett rättfärdigt krig i den dubbla bemärkelsen att både Jus ad Bellum som Jus in Bellos har uppfyllts respektive följts. Trots att kriterierna för Jus ad Bellum kan anses ha uppfyllts i slutet av 1930-talet av de allierade och följaktligen rättfärdigat deras respons på den tyska aggressionen, så följdes nödvändigtvis inte kriterierna för Jus in Bello under vad som kom att bli det andra världskriget. Brittiska RAF:s och amerikanska USAAF:s¹ bombningar av Dresden 1945 samt USA:s atombombsattack på Hiroshima respektive Nagasaki senare samma år, kan argumenterats att inte ha uppfyllt kriterierna för diskriminering och proportionalitet enligt Jus in Bello. Hursomhelst, skyttegravarna längs väst- och östfronten under första världskriget, krigandet mellan nationsgränser under andra världskriget, den tydliga linjen längs Suezkanalen i Utnötningskriget 1967 till 1970 mellan främst Israel och Egypten minskade, eller snarare begränsade sannolikheten för kombattanter att bryta mot kriteriet för diskriminering. Detta delvis eftersom slagfältet var relativt isolerat

¹ Royal Air Force respektive United States Army Air Force

från allmänheten men även för att det fanns en tydlig bild vem som var fienden och var han fanns. Dessutom så befann sig den teknologiska utvecklingen, och på så sätt de militära medel som användes, på en relativt jämställd nivå inom respektive läger. Detta i sin tur kan argumenteras att ha etablerat en form utav jämställdhet mellan soldater och tilldelade dem lika förutsättningar i rätten för individuellt självförsvar.

I västliga demokratier som USA och Storbritannien var hemmastödet starkt under de totala krigen, och bidrog således till individers villighet att offra sitt liv för att andra medborgare skulle kunna leva. Mary Kaldor argumenterar att socialt, organiserat och legitimt våld kräver ett gemensamt mål i vilket den individuella soldaten kan tro på. I demokratiskt konsoliderade stater måste därför den sociala basen övertygas med heroiska rättfärdigande för att soldaterna skall ta upp vapen och riskera att döda såväl som att bli dödade. Under det första världskriget verkade patriotismen som en så pass stark kraft att regeringarna i de demokratiska länder som deltog kunde kräva enorma uppoffringar av sin befolkning utan större invändningar. För de allierade nationerna motiverades det andra världskriget bokstavligen med kampen mot ondskan; kriget mot nazismen var en kamp om överlevnad och utkämpades i demokratins och/eller socialismens namn. Det samma var sant för det kalla kriget där ideologi var den centrala drivkraften för att rättfärdiga kapprustningen. Men i och med att statsmakt under kärnvapenåldern successivt kom att definieras utifrån hotbalans² snarare än traditionell maktbalans³ så tror jag att konceptet om det godas kamp mot det onda också blev mer abstrakt än tidigare. Detta resulterade bland mycket annat i ett avtagande i vad Kaldor kallar den sociala basens motivation att ta till vapen i konfliktsammanhang. Vidare så menar Kaldor att denna utveckling utgjorde grunden till flertalet misslyckade militära interventioner under efterkrigstiden (Kaldor 2001:24ff).

Ignatieff är ytterligare en som forskat kring utvecklingen mot spektakelkrig och den typen av riskfri krigföring det innebär. Han menar att den uppoffring bland medborgare som de sk totala krigen krävde, var lättare att acceptera i samhällen som präglades av hög barnadödlighet, sjukdomar och fattigdom. Död på slagfältet var mindre av en skandal i dessa samhällen där död var en del av det dagliga livet. Vidare menar Ignatieff att eftersom nationalstaten hade ett sådant stort inflytande på individens identitet så blev döden på slagfältet något ärofyllt och ansågs vara den ”ultimata uppoffringen”. Detta menar både han och Kaldor inte längre tillhör verkligheten i västerländska demokratier (Kaldor 2003:123, Ignatieff 2001:84). Att offra sig i strid har enligt Ignatieff i ökad utsträckning blivit orimligt eller ironiskt eftersom han menar att klyftan mellan militära och civila värderingar har växt. På grund av minskad spädbarnsdödlighet, en ökning i förväntad livslängd, tilltron till att fred är något som verkligen kan uppnås och bibehållas, den expanderande välfärdsstaten med sitt ökade välstånd, så har den ärofyllda döden på slagfältet tappat sin betydelse. Vidare menar Ignatieff, i likhet

² Sv. översättning på Balance of Threat

³ Sv. översättning på Balance of Power

med Kaldor, att när krig upphör att handla om kampen för nationens överlevnad så tappar den även folkets stöd (Igantieff 2001:84-87).

Det kalla krigets slut innebar en utveckling mot ett ökat antal inbördeskrig och konflikter präglade av etniska motsättningar. Krav på självständighet ökade markant vilket bidrog till såväl fallet som uppkomsten av nya stater. Världsordningen efter det kalla kriget har fram tills idag frekvent bjudit in till militära interventioner. Enligt Merom så löper dessa interventioner ofta en hög risk att utvecklas till småskaliga men utdragna krig⁴ som demokratiska stater har väldigt svårt att vinna (Merom 2003:249). Interventionen i Somalia 1992-93 vittnade om just sådant misslyckande från USA:s sida att vinna när fienden inte längre har den traditionella skepnaden av en stående armé och då konflikten i fråga har blivit utdragen till karaktären med växande antal militära förluster. Merom når slutsatsen att eftersom demokratiska stater i dagens världsordning är inrikespolitiskt förhindrade av sin befolkning att öka brutaliteten i krig till en nivå nödvändig för att krossa sin fiende, så är de dömda att förlora ett krig så snart det antagit ett utdraget tillstånd. Huvudsakligen, menar Merom, att det som förhindrar demokratiska stater från att vinna småskaliga krig är meningsskiljaktigheter mellan staten och samhället över ändamålsenliga och moraliska frågor som berör det mänskliga livet och värdigheten (Ibid 2003:19-21). Jag instämmer i såväl Kaldors som Ignatieffs och Meroms slutsatser beträffande vad som föranlett utvecklingen mot spektakelkriget. För när demokratier från västvärlden väljer att intervensera militärt i situationer som har potentialen att urarta i utdragna konflikter eller krig så verkar de agera resolut och med överdådig styrka samtidigt som de undviker att implementera marktrupper i någon större utsträckning. Det verkar nämligen finnas en skräck att en konfliktsituation snabbt kan förvandlas till ett småskaligt men utdraget krig, med en ackumulering av militära förluster samt förlusten av kontroll över hemmaopinionen, om man väljer att agera successivt eller med marktrupper. I Bosnien 1992-93 vägrade USA exempelvis att sända marktrupper av rädsla att detta skulle leda dem in i ett nytt Vietnamkrig (Ibid 2003:247-48).

3.2 Spektakelkriget exemplifierat -Operation Desert Storm, Allied Force och Enduring Freedom

Interventionen i persiska Golfkriget 1991 skapade enligt Kaldor arketyper för vad spektakelkrig bör anses vara men även för vem det kan föras mot dvs. sk. rouge states som sponsrar terrorism. Samma tekniker och argument användes i

⁴ Sv. översättning för "minor protracted wars". Jag bortser medveten från invändna med en definition på fenomenet krig. Det finns flera och det är inte nödvändigt för att förstå resonemanget. Men vill anmärka på att det i viss utsträckning kan verka motsägelsefullt att betrakta krig (som är ett definitionsmissigt begrepp) som något som kan vara "småskaligt".

Jugoslavien 1999 och Afghanistan 2001. Spektakelkriget tillgodoser en uppsjö av olika intressen – de uppfyller vetenskapsmän och kvinnors behov men även de ingenjörers och företags intressen som bidrar med en infrastruktur till det amerikanska militärmaskineriet. Kriget tillåter dessutom amerikanerna att förbli i föreställningen om, vad Kaldor väljer att kalla krigets ”imaginary war” dvs. i illusionen av att befinna sig i krig. Spektakelkrigen involverar inte amerikanska civila förluster, knappt militära, och gemene amerikan kan beskåda USA:s beslutsamhet och militära makt från tv-soffan. Dock så är situationen den motsatta för de kombattanter och civila som befinner sig i spektakelkrigets omedelbara närhet (Kaldor 2003:124).

Precisionsstyrda vapen och ammunition har blivit något centralt för såväl krigsföring via luft som hav. En tydlig trend sedan det persiska Gulfkriget beträffande dessa vapen och ammunition är att antalet har ökad markant; de förekom i 8 procent i Desert Storm, 30 procent i Allied Force och 60 procent i Enduring Freedom (Bowie et al 2004:132). De ödesdigra effekterna av denna utveckling var redan tydlig efter operation Desert Storm. Den extraordinära asymmetrin mellan amerikanska och irakiska förluster indikerade på att överdriven eldkraft hade använts. I mars 1991 rapporterade FN:s ställförträdande generalsekreterare att den utsträckning i vilken Irak hade förstörts nästintill kunde liknas med en apokalyps. The Guardian skrev vid samma tid att ”Iraq is doomed to being a economic cripple for years and, [...] rebuilding the country could cost up to \$200 billion and take a generation” (Howe 2003:208-09). Mary Kaldor för ett liknande resonemang då hon konstaterar att direkta irakiska dödsoffer må kunna uppskattas i tiotusentals men att förstörelsen av fysisk infrastruktur och de efterföljande krigen mellan kurderna och shiiterna genererade hundratusentals fler dödsoffer. Dessutom bidrog förstörelsen till att stärka Saddam Hussein styre ytterligare (Kaldor 2003:125).

Beträffande Kosovokampanjen, känd som operation Allied Force, som ägde rum från den 24 mars och ungefär tio veckor framåt under 1999 så förde Nato en flygkampanj som bestod av ca 13,000 sorties och som orsakade betydande militära och civila förluster i Serbien och Kosovo (Falk 2001:330). Nato införde bland annat en 15000 fots gräns för flygoperationer för att minska risken för att piloterna skulle bli nedskjutna. Detta gjorde det svårt att tydligt åtskilja militära från civila mål och bidrog till misstag som bombningen av en flyktingkonvoj i Kosovo den 14:e april 1999. Piloterna trodde att det var bepansrade fordon de sköt på (Wheeler 2002:225).

Enligt Falk så övergick flygbombningar till att innefatta den civila infrastrukturen i fd. Jugoslavien när väl de militära hade tillintetgjorts. Detta skedde först efter ett par dagar när man inte fått den respons man förväntade sig från Belgrad. Operationens mål kunde slutföras utan att en enda Natosoldat dog i strid. Dock så uppskattades dödsiffran till ungefär 2000 från Serbiens och Kosovos sida (Falk 2001:330).

I kriget i Afghanistan föll mellan 1000 och 1300 civila offer för USA:s och Storbritanniens förhållandevis riskfria krigföring. Men tusentals fler dog på grund av den humanitära kris som efterföljde attackerna. Ungefär en halv miljon

människor skall dessutom ha flytt landet och sina hem. Ca 4000 talibaner och al-Qaeda trupper dödades (Kaldor 2003:125).

För att understryka spektakelkrigets riskfria karaktär ytterligare bör det påpekas att inte endast har precisionsvapen och ammunition ökat i antal och i användning per sortie, utan det har även uppstått en utveckling inom obemannade krigsfordon. Från Persiska Gulfkriget till Kosovo och slutligen Afghanistan så användes obemannade fordon i allt mer ökad utsträckning. Dessa fordon har uppvisat en växande operationell duglighet speciellt i kombination med allt mer avancerade satellitkommunikation och guidning, datoriserade flygkontrollsystem samt förbättrad sensorteknologi. Trots att endast ett sådant fordon användes i operation Desert Storm så har antalet ökat successivt fram till det senaste Irakkriget 2003 då tio olika typer av obemannade farkoster förekom på slagfältet. Och medan de i tidigare konflikter användes för underrättelseverksamhet och spaning så har dessa nu utvecklats till sofistikerade stridsmedel (Bowie et al 2004:132).

4 Analys – Spektakelkriget vs. Rättfärdigt krig

4.1 Jus ad Bellum

Även fast spektakelkriget i större utsträckning definieras utifrån *hur* det förs, dvs. det som Jus in Bello hanterar, snarare än *varför* det förs så finns ändå anledning att analysera det utifrån kriterierna för Jus ad Bellum. Jus ad Bellum och Jus in Bello är ju som tidigare nämnt oberoende i den mening att ett krig kan startas rättfärdigt men sedan föras på ett orättfärdigt sätt och vice versa. Därför är det intressant att se om detta är sant även för spektakelkriget. Jag ställer mig därför den övergripande frågan: uppfyller spektakelkriget de kriterier som återfinns i Jus ad Bellum? För att undvika missförstånd upprepar jag de kriterier som måste uppfyllas för att ett krig ska kunna startas rättfärdigt; där måste finnas (1) en rättfärdig orsak (2) en legitim auktoritet, (3) rättfärdig intention, (4) proportionalitet (att kriget inte orsakar mer ont än gott), (5) ett bevis om att det är en sista utväg, (6) ett syfte att uppnå fred.

4.1.1 Rättfärdig orsak

Rättfärdig orsak till att kriga brukar vanligtvis omfatta tre olika typer av situationer; (1) där oskyldiga måste försvaras från en orättfärdig attack; (2) där rättigheter som felaktigt förnekas ett folk måste återupprättas, och; (3) där det måste återinrättas en rättfärdig lag och ordning. Detta är dock enbart en början till hur rättfärdig orsak bör tolkas. En rättfärdig krigsanalytiker som inte bemöter frågan om komparativ rättvisa och karaktären på den samtida socialpolitiska ordningen kan inte heller lämna ett korrekt svar beträffande de dilemman som uppstår över det moderna krigets rättfärdiga mål och medel. Det är enligt O'Brien olyckligt att moralister generellt sett hakar upp sig på frågor berörande oproportionella medel i krigföring och på så sätt försummar frågan om vilka målen är, för vilka medlen ska användas till. Med andra ord, problematiken över rättfärdig orsak överses förhållandevis lätt.

För att översätta detta resonemang i praktiska termer så leder själva uppdraget att utvärdera den rättfärdiga orsaken oundvikligen till en komparativ analys av de socialpolitiska systemens karaktäristiska som utmärker de två eller flera parter som befinner sig i konflikt med varandra (O'Brien 1981:18-21). Man måste enligt

denna logik fråga sig ifall den socialpolitiska strukturen i ett land som för spektakelkrig, USA till exempel, är tillräckligt värdefull för att försvaras i förhållande till motståndarens struktur, Afghanistans till exempel, om den senare hotar med en invasion av något slag. Detta resonemang har alltid varit centralt för bedömningen av när en orsak är tillräckligt rättfärdig för att en stat ska börja kriga men tappar i dagsläget viss momentum eftersom det knappast från USA:s eller Storbritanniens sida rimligtvis kan finnas någon skräck för att bli invaderade.

Enligt den moderna teorin om rättfärdiga krig så kan en stat numera enbart starta ett krig rättfärdigt om det är en självförsvarshandling. Ett offensivt krig får startas bara om det godkänts i FN:s säkerhetsråd. Enligt internationell lag så är det därmed endast säkerhetsrådets stridshandlingar som under kapitel sju i FN stadgan kan vara rättsligt tillåtet offensivt krig (UN Charter Chapter VII). Detta innebär att spektakelkriget i dagsläget endast kan få en rättfärdig orsak om säkerhetsrådet beslutat att det föreligger en tillräckligt stark anledning att starta eller involvera sig i en konflikt. Men eftersom spektakelkriget inte längre handlar om statens direkta överlevnad utan snarare om att behålla en världsordning som passar dess utövare är det svårt för en stat som USA att åberopa att de krigar i självförsvarssyfte utan godkännande från säkerhetsrådet. Det finns ingen stat i dagsläget, eller bland någon av dem som utgör grunden för mitt empiriska material som försökt påtvinga USA sin socialpolitiska struktur –det är snarare tvärtom. Spektakelkriget existerar just eftersom det finns en asymmetri mellan staters kapacitet att föra krig och där de som slåss med konventionella, mindre sofistikerade vapen inte utgör ett existentiellt hot mot en stat som exempelvis USA.

Sammanfattningsvis anser jag dock inte att utvecklingen mot spektakelkriget som sådant, har gett några större implikationer för Jus ad Bellums kriterium om rättfärdig orsak –krig får fortfarande startas för att återupprätta rättigheter som felaktigt förnekas ett folk. Denna typ av situation låg till grund för både operation Desert Storm och Allied Force. Däremot tror jag att det krävs en noggrannare analys av stater som har kapaciteten att föra spektakelkrig, över ifall deras självförsvarsorsak är så pass stark att de rättfärdigt kan utsätta sin motståndare för de konsekvenser spektakelkriget medför. Att operation Enduring Freedom fördes i självförsvar och tog hänsyn till logiken om den komparativa analysen av socialpolitiska system är däremot tveksamt. Jag finner inget stöd för att risken att vare sig al-Qaeda eller talibanregimen i Afghanistan hade den reella möjligheten att påtvinga sig USA eller Storbritannien sitt socialpolitiska system.

Således är det utifrån mitt empiriska material svårt att dra några generella slutsatser över huruvida spektakelkriget som fenomen inte skulle kunna leva upp till kriteriet för rättfärdig orsak.

4.1.2 Legitim beslutsfattare

I dagsläget så finns det två huvudsakliga problem beträffande koncept och kravet på legitim beslutsfattare. För det första så kan det finnas meningsskiljaktigheter beträffande den konstitutionella kompetensen hos den statliga instans som har

makten att deklarerera krig. För det andra så uppstår det en kompetensproblematik när enskilda individer som representerar antingen revolutionära organisationer eller terrornätverk tilldelar sig ansvaret att starta exempelvis inbördeskrig (O'Brien 1981:17). Det är emellertid enbart den första typen av kompetensproblematik som berör denna uppsats eftersom varken revolutionära organisationer eller terrororganisationer än så länge har kapaciteten att föra spektakelkrig. Och frågan är nu ifall kompetensen och därmed legitimiteten hos den sk. legitima beslutsfattaren minskar bara för att en stat har möjlighet att föra ett spektakelkrig.

Jag finner inget stöd för att varken USA:s eller tex Storbritanniens regering skulle bli mindre kompetent och legitim enbart för att staterna i fråga har kapaciteten att föra spektakelkrig. Beträffande legitimitet så är de båda folkvalda regeringar, verkar inom ett suveränt territorium, har monopol över våldet samt en förmåga att skydda sina medborgare. Vad som däremot kan invändas emot är att både USA och Storbritannien inte nödvändigtvis alltid har följt konstitutionella procedurer över hur man deklarerar krig mot sina motståndare. När dessa procedurer inte följs kan man ifrågasätta legitimiteten hos den beslutsfattande instans som väljer att starta att kriga. Under samtliga tre operationer som jag finner representativa för spektakelkriget har USA (respektive Nato) undvikit en formell krigsdeklaration för att sedan ta till våld ändå. Dock är det så att detta även har skett vid andra tillfällen som exempelvis i upprinnelsen till Vietnamkriget 1964 samt interventionen i Libanon 1982 –tillfällen som inte kan klassificeras som spektakelkrig (RSC). Att förklara detta fenomen faller utanför uppsatsens syfte och bör istället ses i ljuset av statens skyldigheter (och viljan att undvika dessa) som enligt krigslagar medföljer en formell krigsdeklaration.

4.1.3 Rättfärdig intention

Rättfärdig intention så som den formulerats både i den klassiska och moderna teorin om rättfärdiga krig understryker att de krigförande parterna måste sträva efter att uppnå ett gott ändamål eller att undvika ondska av något slag. Begäret efter att skada, söka vendetta, arrogans vid seger, makttörst och dyl. är alla rättfärdigt fördömda i krig enligt teorin. Beträffande konceptet om rättfärdig intention vill jag göra några anmärkningar. För det första, rättfärdig intention begränsar den krigförande till att följa den offentligt deklarerade rättfärdiga orsaken (O'Brien 1981:34). Jakten på denna orsak för inte omvandlas till en jakt på andra orsaker som inte uppfyller kriteriet rättfärdig orsak.

För det andra så kräver en rättfärdig intention att den krigförande alltid eftersträvar en rättfärdig och hållbar fred som det ultimata och slutgiltiga målet. Det finns således ett implicit krav på att man ska förbereda sig på återförening redan under tiden som själva kriget pågår. Eftersom strävan efter en rättfärdig och hållbar fred är ett av de mest centrala för vad som skiljer ett rättfärdigt från ett orättfärdigt krig så innebär detta att en krigförande part, som på ett onödigt sätt ökar destruktiviteten och bitterheten bland sin fiende, kränker kriteriet om rättfärdig intention (Ibid).

För det tredje innebär rättfärdig intention att det finns en grundläggande respekt för sin fiende. Enligt teorin dras detta koncept så långt att man menar att det ska finnas en barmhärtighet och kärlek fiender emellan. Externt måste de krigförande agera med barmhärtighet mot varandra. Internt så måste de krigförande undertrycka känslor av illvilja och hat vilka kan vara skadliga för moralen och den psykologiska hälsan hos dem som brister i barmhärtighet (Ibid).

Vilka implikationen har då spektakelkrig på konceptet om rättfärdig intention? Beträffande den första anmärkningen som jag valde att belysa –att den deklarerade intentionen ska vara den enda intentionen (under förutsättningen att den följer en rättfärdig orsak) –så finns det inget som pekar på att spektakelkriget som fenomen skulle ha direkt negativ effekt på detta kriterium. I persiska Gulfriget gjordes inga övertramp på den deklarerade intentionen –att befria Kuwait från Irak. När befrielsen väl hade utförts så gjordes inga vidare försök att invadera Irak och således avvek inte USA från sin deklarerade intention (BBC). Inför operation Allied Force deklarerade Bill Clinton att intention med den stundande Nato-interventionen var att avskräcka Milosovic från att fortsätta, samt eskalera, attacker på civilbefolkningen i forna Jugoslavien genom att visa att det fanns ett pris att betala för sådana attacker (Youngs et al 1999:10). Liksom i operation Desert Storm så agerade Nato inte utanför denna offentliga intention när operationen väl hade genomförts. Beträffande operation Enduring Freedom så var den huvudsakliga intentionen att avsätta den talibanregim som hade tillåtit terrorister att mobilisera sig inom landets gränser (Global Security). Trots att detta syfte kan anses vara uppfyllt så befinner sig USA och Storbritannien fortfarande kvar i Afghanistan vilket på sätt och vis visar på att man inte nöjt sig med den intention som artikuleras från början. Detta kan ses som att kriteriet för rättfärdig intention har brutits. Samtidigt går det också att se som att USA försöker konsolidera freden i landet.

Det går således inte att dra någon generell slutsats utifrån kravet på deklarerad intention att spektakelkriget som sådant skulle innebära implikationer för konceptet om rättfärdig intention. Rättfärdig intention i termer av deklarerad intention bör istället bedömas från fall till fall.

Däremot så går det att säga något generellt om den andra invändningen jag valde att belysa –att en intention inte kan vara rättfärdig om den kräver ett handlande som genererar onödig destruktivitet och bitterhet hos motståndaren. Karaktäristiskt för spektakelkriget är just asymmetrin mellan motståndarnas kapacitet att försvara sig. USA eller de koalitioner av stater som har medverkat i de spektakelkrig jag har valt att belysa, har varit teknologiskt överlägsna i samtliga fall. Som beskrivet ovan har dessa stater kunnat operera riskfritt i relation till sina motståndare men har inte nödvändigtvis verkat förskonande av den anledningen. Förödelsen efter samtliga operationer har på motståndarens sida varit stor och tendensen att spektakelkriget bjuder in till en minskat ansvarstagande beträffande fiendekombattanter och civilbefolkning framstår därför som påtaglig. Det är svårt att se hur en rättfärdig och hållbar fred skall kunna uppstå eftersom spektakelkrigets asymmetriska typ av krigföring (som uppenbarligen har stora konsekvenser, direkta så väl som indirekt, på civilbefolkningen) oundvikligen kan uppfattas som orättvis av de som blir

exponerad för dess destruktiva karaktär. På så sätt riskerar spektakelkriget inte enbart att påverka de utsattas syn på USA och väst negativt utan även övriga delar av det internationella samhället kan tänkas dela denna syn. En sådan utveckling skulle minska den internationella säkerheten snarare än att etablera en hållbar fred.

Den tredje anmärkningen –att en intention är rättfärdig först när det finns barmhärtighet och kärlek fienderna emellan –framstår som nästintill idealistiskt. Eftersom krig utsätter såväl individer som nationer för grymheter kan det framstå som ett orealistiskt krav att dessa inte ska känna hat i någon form gentemot de som har eller försöker skada dem. Beträffande spektakelkriget så skulle jag vilja påstå att lite utrymme ges för att den individuella soldatens hat skulle riskera att översättas till förbjudna stridshandlingar. Detta baserar jag på att spektakelkrigets inriktning mot krigföring på långdistans, genom användandet av precisionsvapen, innebär att soldaten inte längre har någon vidare närkontakt med sin fiende och därmed inte heller något vidare utrymme att agera på eget bevåg. Han för ett krig mot koordinater och siffror tillhandahållna från högre instanser, snarare än mot en mänsklig motståndare på ett slagfält. Samtidigt så minskar spektakelkriget soldatens egen förmåga att visa barmhärtighet eftersom han inte i samma utsträckning som tidigare, kan visa ett personligt ansvar gentemot de han strider emot.

4.1.4 Proportionalitet

Proportionalitet kan delas upp i fyra olika punkter som måste ta hänsyn till ifall hela kriteriet som sådant skall uppfyllas.

För det första måste det finnas en rättfärdig orsak som är tillräckligt betydelsefull för att berättiga dess försvar genom att tillgripa vapen. För det andra, det sannolika goda som uppnås genom ett lyckat tilltagande av vapen i strävan efter den rättfärdiga orsaken, måste väga tyngre än det sannolika onda som kommer att vara en konsekvens av kriget. För det tredje så måste proportionalitetskalkylen mellan det sannolika goda och onda innefatta alla parter i kriget, påverkade neutrala och det internationella samhället som helhet. Detta måste göras innan kriget påbörjas samt periodvis under själva krigets gång för ständigt utvärdera balansen mellan det onda och goda som kriget faktiskt producerar. Slutligen så måste dessa kalkyleringar göras i ljuset av realistiska uppskattningar beträffande sannolikheten för att kriget skall lyckas (O'Brien 1981:27-28).

Kraven på proportionalitet är onekligen väldigt komplexa –det är en stor mängd parametrar som ska uppskattas på scenarion som kan vara nästintill omöjliga att förutse. Detta i sin tur lämnar stort utrymme för feltolkningar. Spektakelkrigets förutsättningar för att uppfylla detta kriterium skiljer sig inte avsevärt från andra sorters krig i det att komplexiteten att uppfylla kravet varken ökar eller minskar. Men för att fortsätta på den grundliga bana jag påbörjat bör det ändå sägas något om respektive krav.

Det första kravet är snarlikt det om rättfärdig orsak. Har spektakelkrig *tillräckligt* rättfärdiga orsaker för att berättiga orsakens försvar genom att kriga? Orättfärdigt i detta sammanhang kan exempelvis vara använda krig som ett instrument för att utkräva skulder som har försummats. På samma sätt är krig inte en tillåten respons på ett orättfärdigt behandlande av en stats medborgare som befinner sig utomlands. Inte ens ett uppenbart fall av självförsvar är alltid tillräckligt för en orsak skall vara rättfärdig. Exempelvis så berättigar inte en nedskjutning av stridsflyg över internationellt vatten nödvändigtvis en tillflykt till krig. Och som omnämnts tidigare så får en stat inte skynda sig in i krig som den inte kan vinna (O'Brien 1981:28). Återigen är det svårt att generalisera eftersom respektive operation som ligger till grund för min analys, skiljer sig orsaksmässigt. Ingen har heller startats av de anledningar som beskrivits ovan.

Det andra kravet –att de sannolika goda konsekvenserna av kriget måste väga tyngre än det sannolika onda –är också svåra att uppskatta. Kuwait befriades från en extern förtryckare, kriget i f.d. Jugoslavien upphörde och USA lyckades i Afghanistan att fragmentisera det terrornätverk som attackerat deras land. Men som tidigare nämnt så var förödelsen enorm efter samtliga tre operationer. Trots att detta knappast är något unikt för spektakelkriget som måste det ändå bedömas separat och i förhållande till vilka goda syften spektakelkriget har tjänat. Men var dessa tillräckligt goda? Det tredje kravet –att proportionalitetskalkylen måste innefatta alla aktörer som kan tänkas påverkas –talar till nackdel för att de goda konsekvenserna har vägt över. Med tanke på ökad globalisering och interdependens så är kanske detta krav svårare att förutse idag än någonsin tidigare. Oavsett, klyftan mellan USA växte ytterligare efter operation Desert Storm och resulterade delvis i ett nytt krig 2003, förödelsen i Serbien och Kosovo gör sig fortfarande påmind och i Afghanistan befinner sig nu USA och Storbritannien i utdragen konflikt mot talibanerna. Men om det är just fenomenet *spektakelkrig* som föranlett denna utveckling mot den utdragna konflikten är mycket svårt att svara på. Kanske är dock så att det fjärde kravet –att det måste föreligga en realistisk uppskattning som visar att kriget går att vinna –som delvis är svaret på frågan. För om det är något krav som spektakelkriget verkligen uppfyller så är det att möjligheter för att vinna kriget är ytterst realistiska – åtminstone på kort sikt. Ett lämpligt uttryck i detta sammanhang är därför: man kan vinna slaget men förlora kriget. Det är med andra ord en skillnad på slag och krig som verkar förbises när det kommer till spektakelkriget. I praktiska termer innebär detta att det inte är osannolikt att den enorma kapacitetsmässiga överlägsenhet som genererar fysisk förödelse men vinner slaget, också skapar en bitterhet hos den besegrade och på så sätt urholkar incitament för stabilitet vid eventuell fred.

4.1.5 Krig som sista utväg

Att kriget enbart kan vara rättfärdigt i termer av Jus ad Bellum om det är en sista utväg innebär kort och gott att alla fredliga alternativ måste ha testats och

misslyckats. Två svårigheter med att uppfylla detta kriterium bör belysas. För det första så är det ett ofrånkomligt faktum att stater generellt sett är ovilliga att riskera sina mest vitala tillgångar eller intressen genom att börja förhandla internationellt. För det andra så tillhör det sakens natur att en konflikt uppstår just på grund av skillnader som endast har sin lösning i användandet av våld eller ett avsälgande av fundamentala värderingar (O'Brien 1981:31-32). Frågan är nu om spektakelkriget på något sätt skulle ha svårt att uppfylla detta kriterium. Återigen visar det sig vara svårt att generalisera eftersom de operationer som jag finner representativa för spektakelkriget skiljer sig även på denna punkt.

Det rådde enighet i FN:s säkerhetsråd att alla möjliga ansträngningar hade gjorts och misslyckats för att uppnå ett fredligt lösning på Iraks ockupation av Kuwait. Innan säkerhetsrådets godkännande om intervention togs så hade FN:s dåtida generalsekreterare Javier Perez de Cuellar flugit till Bagdad med hoppet om att låta en fredsbevarande FN-strycka övervaka Iraks tillbakadragande av styrkor från Kuwait. Saddam Hussein hade fem dagar på sig att påbörja tillbakadragandet av sina soldater innan säkerhetsrådet fann det legitimt att sanktionera en militär intervention (BBC). Saddam lyssnade inte och operation Desert Storm blev ett faktum. Att det rådde konsensus i FN:s säkerhetsråd om att alla ansträngningar att undvika militär konfrontation hade prövats är kanske den bästa parametern vi idag har på när ett krig utförs som sista utväg.

Om operation Allied Force var en sista utväg är dock inte lika påtaglig. Curtis menar att Nato undvek en fredlig lösning genom att bland annat ställa orimliga krav på Serbien. Dessa skulle bland annat innefatta rättigheter för Nato styrkor att röra sig fritt över hela f.d. Jugoslavien (Wearing 2007). Att ställa orimliga krav och på sätt provocera fram stillestånd i fredsförhandlingar för att sedan börja kriga faller utanför kravet på krig som en sista utväg. Om det Curtis påstår är sant så har operation Allied Force inte uppfyllt kriteriet i fråga.

Operation Enduring Freedom tillika kan vara svår att försvara i ljuset av kravet på krig som sista utväg. President W. Bush i hans tal till kongressen och det amerikanska folket, underströk att om inte USA:s krav på talibanregimen uppfylldes så skulle denna dela terroristernas öde. Beträffande dessa krav kunde inga förhandlingar ske (White House). Detta bevisades när Talibanregimen erbjöd att ställa Osama bin Laden inför rätt i Afghanistan innan kriget hade börjat istället för att överlämna honom till de amerikanska myndigheterna (CNN). När väl operation Enduring Freedom iscensattes så var det med andra ord tveksamt om USA hade gjort att allt för att undvika kriget. Detta visar sin tur på svårighet beträffande oviljan bland stater att överge fundamentala principer. I USA och i allt växande utsträckning resten av världen så finns det en etablerad princip att man inte förhandlar med terrorister. Denna verkar även innefatta att man inte förhandlar om terrorister. Stämmer detta så riskerar kommer kriteriet om krig som sista utväg aldrig att uppfyllas så länge USA befinner sig i sitt sk krig mot terrorismen.

4.1.6 Uppnå fred

Detta kriterium är uteslutande ett av de mest paradoxala och genomgående i alla kriterium för Jus ad Bellum. Det är paradoxalt för att det kräver att fred ska uppnås genom att kriga och det är genomgående för att det implicit är utgör stommen för Jus ad Bellum; rättfärdig orsak innebär i slutändan att man vill etablera fred när förhållandena är de motsatta; att en beslutsfattare måste vara legitim och kompetent kan tolkas som ett sätt att minimera risken för onödiga krig på bekostnad av freden; rättfärdig intention innefattar kravet på rättfärdig och hållbar fred; kravet på proportionalitet kan besannas om det kommer mer ont än gott ur kriget, vilket kan tolkas som en fredlig ansats; kriget som sista utväg innebär att fredliga lösningar alltid bör komma före våldsamma.

Går det då att påstå att spektakelkriget eftersträvar att uppnå fred? Kaldor hade förmodligen svarat nej på den frågan eftersom hon menar att spektakelkriget existerar delvis som ett resultat av att USA vill behålla sin plats som hegemon i världsordningen, eftersom den är den enda stat idag som har kapaciteten att agera unilateralt. Men, menar hon, detta har inget med imperialistiska incitament att göra utan beror snarare på att man vill tillfredsställa hemmaopinionens. För att spektakelkrigen existerar även delvis på grund av viljan att tillfredsställa det amerikanska krigsmaskineriet och alla dess komponenter –centrala som perifera (Kaldor 2003:125).

En sådan strävan är uppenbarligen oförenlig med begreppet fred. Tittar man på varje konflikt separat så går det kanske att argumentera för att fred är något även USA i slutändan eftersträvar. Precis som slutsatsen Merom når fram till så menar även jag att inte ens USA kan vinna när en konflikt väl blivit utdragen och förlusterna börjar ackumulera. Ser man däremot till själva spektakelkriget som fenomen och så som jag har definierat det, så är det inte lika uppenbart att det finns välvilja och fredssträvan hos de stater som har kapaciteten att föra dessa. Spektakelkriget verkar vara ett företag i sig och således ges, inte minst ekonomiska incitament, till dess fortsatta existens. Spektakelkriget riskerar onekligen att generera den typ av krig den försöker vinna. Under dessa omständigheter kan spektakelkriget aldrig uppfylla principen Jus ad Bellum.

4.2 Jus in Bello

I Jus in Bello så utstakas två typer av kriterier som måste uppfyllas för att ett krig ska föras rättfärdigt. Den första är den sk. proportionalitetsprincipen medan den andra är ett kriterium för diskriminering av icke-kombattanter. Vad Jus in Bello huvudsakligen är en ansats till är att inrätta är ett koncept om att begränsa kriget genom normativ preskription (O'Brien 1981:38).

4.2.1 Proportionalitetsprincipen

Jag har tidigare skrivit om proportionalitet utifrån en nivå gällande *raison d'état* dvs. det högsta statsintresset. När jag nu redogör för, samt diskuterar, proportionalitetsprincipen i *Jus in Bello* handlar det istället om relationen mellan medel och mål i själva krigföringen dvs. *raison de guerre*.

Proportionalitetsprincipen innebär i huvudsakligen att ett militärt medel måste vara proportionellt till ett legitimt militärt mål (O'Brien 1981:40). Således behandlar proportionalitetsprincipen den taktiska nivån på vilket kriget förs. Som tidigare nämnts så förbjuder alltså proportionalitetsprincipen medel som kan anses överdrivna för att förverkliga de mål som eftersträvas med krigföringen. Till exempel så får inte kärnvapen användas när det hade räckt med konventionella, vilket exempelvis har varit en stående invändning mot USA:s atombombningar mot Japan 1945. (Johnson 1981:xxii ff).

Den aktuella frågan i detta sammanhang är ifall spektakelkriget kan leva upp till proportionalitetsprincipen. Innan jag svarar på frågan vill jag dock göra ett tillägg. Jag föredrar att inte enbart se proportionalitetsprincipen utifrån relationen mellan de medel och mål som används under själva krigandet utan vill även tillägga en proportion beträffande den risk som de stridande kombattanterna utsätter sig för. Jag argumenterar således att det finns ytterligare en dimension som proportionalitetsprincipen måste innefatta. I denna dimension kan ett tillsynes ringa vapen bli oproportionellt eftersom motståndaren inte har någon möjlighet att försvara sig mot det, då han inte fysiskt kan nå den som använder det. Med andra ord, vapnen behöver inte anta karaktären av massförstörelsevapen för de ska anses oproportionella utan kan även ses som oproportionella för att deras användare inte utsätter sig för samma risk som sina motkombattanter. Således anser jag att proportionalitetsprincipen bör innefatta krav på inte bara; (1) att medlen är proportionella mot de legitima militära målen utan även; (2) att medlen som används mot de legitima militära målen är i proportion till den risk dess användare utsätter sig för. Jag vill dock understryka att jag utifrån både ett militärt och humanitärt perspektiv inte tycker att det finns något högre syfte i att utsätta sina soldater för en onödig fara. Men samtidigt, och ur ett moralfilosofiskt perspektiv, så tycker jag inte heller att det finns någon större rättvisa i att inte tilldela kombattanter samma rätt till självförsvar.

Som tidigare nämnt, så är *Jus ad Bellum* och *Jus in Bello* logiskt sett självständiga vilket i detta sammanhang innebär att de kombattanter som slåss utan stöd av *Jus ad Bellum* inte har mindre rättigheter än de som har en rättfärdig orsak att kriga. Således har de tidigare inte gjort sig förtjänta av ett straff som faller utanför de moraliska principer på vilka *Jus in Bello* bygger. Inte heller är de mindre skyddade av krigslagar. Och trots att de kanske strider för en illegitim beslutsfattare så gör detta inte dem mindre oskyldiga som individer. Jag tänker nu översiktligt diskutera hur spektakelkriget lever upp till såväl det första kravet på proportionalitet beträffande relationen mellan medel och mål samt det senare tillägget om, vad jag väljer att kalla riskproportionalitet.

Hela konceptet om spektakelkrig eller vad Ignatieff kallar för riskfri krigföring, motsäger sig egentligen konceptet om rättfärdig krigförande i det att målen aldrig får helga medlen. Jag baserar detta argument på att det finns ett implicit mål med spektakelkriget att minimera de egna kombattanternas risk på

bekostnad av motståndaren –detta bland annat på grund av den ökade förlustintolerans hos hemmaopinionen. För att kompensera för denna intolerans finns det som tidigare nämnts starka incitament hos stater att genomföra operationer så snabbt som möjligt. Ett resultat av denna utveckling är att medlen dvs. vapnens dödlighet och destruktivitet har ökat. Trots att dessa även klassas som precisionsvapen så leder de onekligen till förödelse på civil infrastruktur. Vi finner bevis för detta under kapitel 3.2 i denna uppsats.

Men så finns det något som kallas för dubbeleffektsprincipen som verkar för att kringgå situationer där proportionalitetsprincipens första krav inte kan uppnås. Som tidigare nämnts så kan det till exempel vara oproportionellt att beskjuta militära anläggningar i civila områden från luften eftersom sannolikheten är hög att vital infrastruktur skadas runt omkring målet samt att icke-kombattanter som befinner sig i närheten dödas. Dubbeleffektsdoktrinen kompenserar för just ett sådant vapen användningsförbud genom att fastställa att man är tillåten att utföra en handling som är trolig att ha onda konsekvenser (förstörelset av icke-militära faciliteter samt dödandet av icke-kombattanter) så länge följande omständigheter kan uppfyllas; (1) att det en legitim krigshandling dvs. att man i det här sammanhanget agerar i någon form utav självförsvar, (2) att den direkta effekten är moraliskt acceptabel dvs. att vapnen riktas mot militära faciliteter eller kombattanter, (3) att intentionen hos aktören i fråga är god dvs. att han enbart eftersträvar acceptabla kostnader; de onda konsekvenserna är inte hans mål. Inte heller är de medel för att uppnå dessa mål, och (4) att där finns proportionalitet dvs. att de goda konsekvenserna är fler än de onda. Under operation Enduring Freedom exempelvis, så argumenterade USA utifrån två grunder för att rättfärdiga dödandet av civila under bombkampanjen. För det första, USA menade att de själva inte kunde beskyllas för att civila dog eftersom ansvaret uteslutande vilade på dem som startat kriget genom attacken den 11:e september. För det andra menade de att dödandet var en oavsiktlig konsekvens av de attacker som utfördes mot legitima militära mål (Wheeler 2002:205). Argumentets två grunder finner inget egentligt stöd i teorin om rättfärdiga krig. För det första så verkar Jus ad Bellum och Jus in Bello självständigt från varandra. En kombattant eller en icke-kombattant som befinner sig på den sida som startat kriget på orättfärdiga grunder förlorar inte sina rättigheter under Jus in Bello. Därför kan USA inte fransäga sig något ansvar. För det andra, och som vi nu ska se, så finns det begränsningar även om man försöker återöppna dubbeleffektsprincipen vilket USA uppenbarligen försökte göra genom att hänvisa till dödandet av civila som en oavsiktlig konsekvens.

Michael Walzer argumenterar i *Just and Unjust Wars* att den dubbla effekt som accepteras enligt doktrinen endast är försvarbar då dess två utgångar är produkten av dubbla intentioner. För det första måste det goda uppnås och för det andra måste förutsedd ondska ha reducerats så mycket som bara möjligt. För att reducera förutsedd ondska så mycket som möjligt måste kombattanterna minimera onda konsekvenser genom att acceptera eventuella egenförluster (Walzer 1977:153-56). Genom att expandera dubbeleffektsprincipen med konceptet om dubbla intentioner så förlänger Walzer dubbeleffektsdoktrинens tredje kriterium (att intentionerna måste vara goda) och gör det på så sätt svårare för en given

aktör att använda operationella strategier som kommer att ha oavsiktliga men samtidigt få allvarliga konsekvenser för icke-kombattanter. Med denna logik i åtanke så var det inte rätt av USA att låta civila dö, trots att det var en oavsiktlig konsekvens.

Spektakelkriget kan eventuellt rättfärdigas med hjälp av åberopande av just dubbeleffektsdoktrinen. Men väljer man att utöka doktrinen med konceptet om dubbla intentioner så blir ett sådant rättfärdigande svårare. De kombattanter som för spektakelkriget eftersträvar inte ett reducerande av förutsedd ondska i utsträckningen ”så mycket som möjligt”. De minimerar nämligen inte konsekvenserna genom att åta sig ökade kostnader för att bibehålla någon form utav proportionalitet. Snarare så uppvisar de ett beteende vilket just utmärker spektakelkriget –riskfritt krigförande. Jag finner det därför anledning att utveckla ett koncept om riskproportionalitet.

Beträffande tilläget som jag valt att omnämna som riskproportionalitet så gör sig spektakelkriget ännu mer i onåd med den övergripande proportionalitetsprincipen. Paul Kahn, en rättsfilosof från Yale, för argumentet att det enda alternativet till en kombattants egen skada eller död är att istället lyckas utsätta sin motståndare för samma sak. Enligt denna logik så bottnar kombattanters rättighet att skada och döda varandra varken i en bedömning över deras moraliska skuld eller över den ondska och orätt som är anledning till att de strider. Istället så har kombattanter rätten att skada varandra så länge de befinner sig i ett förhållande av ömsesidig riskfördelning. Skadande eller dödande som överskrider krav på självförsvar är därför oproportionellt menar han. Således, i situationer av extrem asymmetri så tappar distinktionen mellan kombattanter och icke-kombattanter sitt värde eftersom de tidigare försvinner som grupp (Kahn 2002:3-5). Enligt en sådan logik blir spektakelkriget inte bara orättfärdigt i det att medlen med vilka det förs blir oproportionella eftersom de inte går att försvara sig mot. Det blir även orättfärdigt för att det inte längre, med samma säkerhet som i tidigare krig, förs mot legitima kombattanter, vilket leder oss in på nästa kapitel.

Sammanfattningsvis menar jag att spektakelkrigets operationella strategi att utplåna sina motståndare med en knapptryckning driver dess utövare bortom krigsföringens etik och kravet på principen om proportionalitet.

4.2.2 Diskriminering av icke-kombattanter

Det ligger i proportionalitetsprincipens natur att vara elastisk och erbjuda möjligheten att rättfärdiga användandet av medel som är absolut nödvändiga för genomförandet av effektiva militäroperationer. Samtidigt ligger det i diskriminationsprincipens natur att verka rigid motsatt till olika kategorier av medel, oavsett dessas absoluta nödvändighet för att lyckas i krig (O'Brien 1981:42). Vilka är det då som innefattas av diskrimineringsprincipen? Distinktionen mellan kombattanter och icke-kombattanter är skillnaden mellan medlemmar av beväpnade styrkor och civilbefolkning. Vad som är standardargumentet inom teorin om rättfärdiga krig är att dödandet av ickekombattanter är fel eftersom dessa, till skillnad från kombattanter, anses vara

oskyldiga. Det bör understrykas att principen för immunitet för icke-kombattanter inte enbart är återfinns i teorin om rättfärdiga krig. Den finns även reflekterad i Haagkonventionen från 1907 samt i Genèvekonventionen från 1949, men är kanske mest explicit i protokollet från 1977 som utvidgar Genèvekonventionen. Protokollets 48:e och 51:a artikel fastställer följande (Norman 1995:159-60):

In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects, the Parties to the conflict shall at all times distinguish between the civilian objects and military objectives and accordingly shall direct their operations only against military objectives... The civilian population as such, as well as individual citizens, shall not be the objective of attack...

Även om diskrimineringsprincipen såväl som artikel 48 och 51 framställer ickekombattanternas immunitet som något som bör ses i absoluta termer så går det återigen att åberopa dubbeleffektdoktrinen för att kringgå dödandet av civila. Men precis som enligt resonemanget i det tidigare kapitlet så menar jag att man måste ta hänsyn till konceptet om dubbla intentioner. Och det är just detta man kan anklaga spektakelkriget, det riskfria kriget, för att inte göra –som beskrivits i kapitel 3.2 så var de civila förlusterna, indirekta som direkta, stora i samtliga tre operationer. Förlusterna framstår varken som enorma eller särskilt utmärkande ur ett historiskt perspektiv men de utgör något unikt om man sätter de förhållande till de ansträngningar som gjordes för att de skulle minimeras. Iraks infrastruktur bombades som tidigare sönder från luften under Persiska Golfkriget. Serbien och Kosovo gick samma öde till mötes under operation Allied Force samtidigt som det utbröt en humanitär kris i Afghanistan efterföljt USA:s och Storbritanniens luftkampanjer under operation Enduring Freedom. På samma sätt här som under proportionalitetsprincipen så kan inte rättfärdigandet av civila göras om man inte tar hänsyn till konceptet om dubbla intentioner. Man kan till och med dra det så långt att säga att de kombattanter som idag utkämpar spektakelkrigen gör detta genom egen fri vilja. Således borde de acceptera de kostnader som ett mindre riskfritt krig utkräver på sig själva, under förutsättningen att ett sådant åtagande minimerar motsvarande kostnad för de civila. Utan ett sådant åtagande kan spektakelkriget inte föras i enlighet med Jus in Bello.

5 Slutsats

Spektakelkriget har kommit att existera på grund av främst två utvecklingar. Den ena är den snabba teknologiska vapenutveckling i västvärlden vilken möjliggjort att kombattanters fysiska närvaro på slagfältet har kunnat distanseras. Den andra är beträffande den växande förlustintolerans som hemmaopinioner i välfärdsstater idag representerar. Dessa två utvecklingar i kombination med varandra, har inneburit att stater som USA och Storbritannien har haft kapaciteten såväl som incitamenten för att utveckla en typ av krigföring som både är effektiv samt verkar riskmässigt minimerande för de egna soldaterna. Men denna typ av krigföring har bidragit till att kriget som sådant startas såväl som förs på, enligt teorin om rättfärdiga krig, orättfärdiga grunder. Spektakelkriget har med andra ord svårt att uppfylla de obligatoriska kriterium som utstakas i Jus ad Bellum respektive Jus in Bello.

Spektakelkriget riskerar i hög utsträckning att brista i *rättfärdig orsak* om det motiveras som ett självförsvars krig. Dock kan det rättfärdigas under förutsättningen att det söker att återupprätta rättigheter som felaktigt förnekats ett folk. För detta behövs det en *legitim beslutsfattare*. Det svårt att föra ett argument om att ledarna från västvärlden inte skulle ha legitimitet –de är folkvalda och har fattat sina beslut inom ramen för vad deras konstitutioner har tillåtit dem. De har inte startat kriget i egenskap av privatpersoner. Men det vad som däremot kan ifrågasättas, och som innefattas i kriteriet på legitim beslutsfattare, är kravet på en krigsdeklaration. En sådan har inte gjorts i de fall jag har undersökt.

Beträffande kravet på att det måste finnas en *rättfärdig intention* finner jag inledningsvis inget stöd för att spektakelkriget *inte* kan uppfylla detta krav. Intentioner är å andra sidan något som är svårt att mäta och uttala sig slutgiltigt i denna fråga är därför omöjligt. Däremot innefattas det i konceptet om rättfärdiga intentioner att man inte för att handla på ett sätt som genererar onödig destruktivitet och bitterhet hos motståndaren. En kombattant måste dessutom ta personligt ansvar för de han strider emot. I ljuset av dessa krav kan spektakelkriget svårligen uppfylla kriteriet rättfärdig intention –spektakelkriget är ett destruktivt krig och den distanskrigföring det innebär kan leda till att kombattanten inte längre kan associera sig till sin fiende eller hans lidande. således får spektakelkriget problem med att uppfylla kriteriet rättfärdig intention.

Kriteriet för *proportionalitet* är för det första svårt att operationalisera. Dock är det så att de som för spektakelkrig har en enorm kapacitetsmässig överlägsenhet gentemot sin fiende. När denna överlägsenhet används för att generera fysisk förödelse skapas onekligen en bitterhet hos den besegrade och urholkar därför incitament för internationell stabilitet. På så sätt orsakar spektakelkriget mer ont än gott och kan därför inte leva upp till kriteriet om proportionalitet.

Det är emellertid så att om det utifrån de tidigare kriterierna har varit svårt att med säkerhet avgöra om spektakelkriget kan anses som orättfärdigt enligt Jus ad Bellum så blir detta tydligare i analysen av kriterierna för *krig som sista utväg* samt *uppnå fred*. Eftersom spektakelkriget kan föras riskfritt, förser stater med ekonomiska incitament och riskerar att generera de konflikter det vill förebygga, så ökar sannolikheten för att kriget ska utbryta utan att man pröva alla medel för att undvika att kriga. Under sådana omständigheter kommer fred aldrig att uppnås och inte heller kriterierna krig som sista utväg samt uppnå fred.

Beträffande Jus in Bello så blir spektakelkrigets orättfärdighet ännu tydligare. Det kan varken leva upp till proportionalitetsprincipen eller kravet på diskriminering av ickekombattanter. Konceptet om dubbla intentioner fördömer handlingar som eventuellt rättfärdigats med hjälp av dubbeleffektsprincipen genom kräva att förutsedd ondska reduceras så mycket som möjligt. Först när kombattanten åtar sig en ökad risk för att skydda civila är kravet uppfyllt. Spektakelkriget verkar i rak motsättning till detta koncept.

Avslutningsvis så jag sammanfatta med att säga att jag inte kan anse spektakelkriget ett rättfärdigt krig. Det uppfyller varken samtliga kriterier för Jus ad Bellum eller för Jus in Bello.

6 Referenser

- BBC, 12:e januari 1991. *1991: US Congress votes for war in Iraq*. [online]
Tillgänglig från:
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/12/newsid_4534000/4534588.stm [Hämtad 21 juli 2007]
- Bowie, C J.- Robert P. H, Jr.- Robert E. M., 2003. *Future War: What Trends in America's Post-Cold War Military Conflicts Tell Us About Early 21st Century Warfare* [online] Analysis Centre Papers. Tillgänglig från:
http://www.analysiscenter.northropgrumman.com/files/future_war.pdf
[Hämtad 30 mars 2007]
- Bowie, C J.- Robert P. H, Jr.- Robert E. M., 2004. "Trends in Future Warfare", *Joint Force Quarterly* [online] 1 (35) Tillgänglig från:
http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/2335.pdf [Hämtad 30 mars 2007]
- CNN, 7:e oktober 2001. *U.S. rejects Taliban offer to try bin Laden*. [online]
Tillgänglig från:
<http://archives.cnn.com/2001/US/10/07/ret.us.taliban/index.html> [Hämtad 21 juli 2007]
- Falk, Richard. 2001 "Humanitarian Wars', Realist Geopolitics and Genocidal Practices: 'Saving the Kosovars'", i Booth, K. (ed) *The Kosovo Tragedy –The Human Rights Dimension*, London: Frank Cass, s. 325-336
- Global Security, *Operation Enduring Freedom –Afghanistan*. [online] Tillgänglig från: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom.htm>.
[Hämtad 20 maj 2007]
- Howe, B., 2003 "Conflicting Normative Dimensions of Justification: The Gulf War", s. 200-217 i Robinson, P. (ed) *Just War in Comparative Perspective*, Hampshire: Ashgate
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Ignatieff, Michael, 2001. *Virtual War –Kosovo and Beyond*, London: Vintage
- Johnson, James Turner , 1981. "The Limited War Idea and Just War Tradition", s. 190-228 i *Just War Tradition and the Restraint of War*, Princeton UP
- Kahn, P W, 2002. "The Paradox of Riskless Warfare", *Philosophy & Public Policy Quarterly* [online] 22 (3) Tillgänglig från:
<http://www.puaf.umd.edu/IPPP/reports/vol22sum02/Summer%202002%20issue.pdf> [Hämtad 30 mars 2007]
- Kaldor, Mary, 2003. *Global Civil Society - An Answer to War*. Cambridge: Polity Press.
- Kaldor, Mary, 2001. *New & Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press
- Merom, Gil, 2003. *How Democracies Lose Small Wars*, Cambridge: University Press

- Norman, Richard, 1995. *Ethics, killing & war*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Brien, W.V., 1981. "Jus in bello: The Conduct of War", s. 37-70 i *The Conduct of Just and Limited War*, New York: Praeger
- RSC – Republican Study Committee. Policy Brief 23:e oktober 2003. *Information Regarding Declarations of War and Congressionally Authorized Military Engagements*. [online] Tillgänglig från: <http://johnshadegg.house.gov/RSC/DeclarationofWar.PDF> [Hämtad 20 maj 2007]
- UN – United Nations. *Chapter VII –Action with respect to threats to the peace, breaches of the peace, and acts of aggression* [online] Tillgänglig från: <http://www.un.org/aboutun/charter/> [Hämtad 18 maj 2007]
- Walzer, Michael, 1977. *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*, New York: Basic Books
- Wearing, David, 29 maj 2007. *Kosovo and its Implications* [online] Tillgänglig från: <http://www.democratsdiary.co.uk/2007/05/kosovo-and-its-implications.html> [Hämtad 20 juli 2007]
- Wheeler, J. Nicholas, 2002. "Dying for 'Enduring Freedom': Accepting responsibility for civilian casualties in the war against terrorism", *International Relations* [online] 16 (2) Tillgänglig från: <http://ire.sagepub.com/cgi/reprint/16/2/205.pdf> [Hämtad 20 juli 2007]
- White House 20 september 2001. *President Declares "Freedom at War with Fear"* [online] Tillgänglig från: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> [Hämtad 22 maj 2007]
- Youngs, Tim – Oakes, Mark – Bowers, Paul , 1999. "Kosovo: Operation Allied Force" *Research Paper 99/48 29 April 1999* [online] Tillgänglig från: <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp99/rp99-048.pdf> [Hämtad 20 maj 2007]